

знаходяться один всередині іншого. Для реконструкції символічної ролі хреста варто врахувати складніші знакові фігури, до складу яких входить хрест. В даному контексті ми маємо хрест з рівними променями — зв'язок чоловічого і жіночого, вертикального і горизонтального тощо; хрест і круг (яйце) — поєднання чоловічого і жіночого, єдність і тріада, центр і основні напрямки Всесвіту; геометричний варіант світового дерева. Ромб може бути зіставлений з ідеєю космічного дерева — символом родючості, яку забезпечує володар. Чотирикутна схема поєднує в собі класифікаційну систему бінарних опозицій (верх-низ, правий-лівий тощо) чи основних елементів світу (вогонь-вода-земля-повітря) з образом статичної цілісності, яка інтегрує основні параметри космосу.

4. Принцип мандала універсальний і як модель Всесвіту, і як засіб досягнення глибин підсвідомого в ритуалах (ініціацій, споглядання, закликання божеств, посвячення в послідовники езотеричного вчення, закликання планет тощо) чи індивідуальній медитації.

ЧИ БУЛИ ТРИПІЛЬЦІ УКРАЇНЦЯМИ?

Л. Залізняк (кафедра культурології та археології)

Серед численних спроб осягнути історичні витoki українського народу відома трипільська версія україногенези. Її прибічники вважають, що українці є прямими нащадками людності трипільської археологічної культури, яка 6 тис. років тому мешкала між Карпатами та Київським Подніпров'ям.

Сучасний рівень розвитку науки дозволяє ставити питання про визначення етно-мовних характеристик людності, що лишила в лісостепах Правобережної України пам'ятки трипільської культури. Археологічні дані неспростовно свідчать, що Трипілля є крайнім північно-східним проявом своєрідного світу найдавніших землеробів Європи, відомих археологам під назвою балкано-дунайського неоліту. Але й на Балканах ця людність не була автохтонною і прийшла сюди з Близького Сходу, точніше, з півдня Малої Азії.

Річ у тім, що близько 10 тис. років тому криза мисливського господарства у Сирії, Палестині, на півдні Анатолії зумовила винайдення і поширення відтворюючого господарства — мотичного землеробства та примітивного тваринництва. Вирощування пшениці, ячменю, розведення овець, кіз забезпечило суспільство їжею і призвело до демографічного вибуху на Близькому Сході. Надлишки населення почали розселятися на сусідні, мало заселені території.

Один з головних шляхів розселення найдавніших землеробів і тваринників починався у Південній Анатолії і вів на захід островами Егейського моря в Східну Грецію. У VII тис. до н.е. вихідці з Анатолії принесли на південь Балканського півострова навички відтворюючого господарства, культурні рослини (пшеницю, ячмінь, сочевицю), домашніх тварин (вівці, кози), близькосхідні культуру і мову. Ці люди належали до середземноморського антропологічного типу, який характеризується грацильністю (тонкокісністю), невисоким зростом, темною пігментацією, скошеним чолом і великим носом своєрідної форми. Трипільці були яскравими представниками цього середземноморського антропологічного типу, що суттєво відрізнявся від фізичного типу багатьох українців.

Поступово просуваючись на північ, нащадки найдавніших близькосхідних землеробів досягли Дунаю і рушили його долиною на захід в Центральну Європу і на схід на Правобережну Україну. Так, разом з навичками землеробства і тваринництва близькосхідний за походженням етнокультурний комплекс поширився в VII—IV тис. до н.е. в Південній та Центральній Європі. Трипільська культура — яскравий прояв цього культурно-історичного явища між Східними Карпатами і Дніпром.

Північними сусідами цих найдавніших землеробів Європи були аборигени: мисливці та рибалки Німецької, Польської, Поліської низовин та Лівобережжя Дніпра. Ці далекі пращури народів індоєвропейської мовної сім'ї розвивалися під прогресивним впливом більш розвинених прибульців з півдня. Від людної балкано-дунайського неоліту аборигени — мисливці лісової зони Європи перейняли навички виготовлення глиняного посуду, землеробства, тваринництва, примітивної металургії тощо разом з відповідною термінологією. Новітні дослідження лінгвістів показали, що сільськогосподарська лексика індоєвропейських народів значною мірою має близькосхідне походження.

Особливо багато землеробських і тваринницьких термінів, назв продуктів харчування, предметів побуту індоєвропейці запозичили у прахаттів і прахуритів, прабатьківщина яких розміщувалася в Малій Азії. Це й зрозуміло, адже саме звідси у VII тис. до н.е. прийшли в Східну Грецію пращури балканського неоліту. О. Старостін (1988) наводить велику кількість мовних запозичень з хаттської та хуритської мов в індоєвропейських, в т.ч.: *akuo* — кінь, *kago* — коза, *rogso* — порося, *hvelena* — хвиля,вовна, *auig* — овес, *hag* — ягода, *tughio* -жито (рожь), *lino* — льон, *kulo* — колоти,спис, *guegan* — жорно, *sel* — село, *dholo* — долина, *arho* — ареал,простір, *tueg* — тво-

рог, sur — сир, bhar — ячмінь, penkue — п'ять, klau — ключ, medu — мед, солодкий, akro — поле, bar — зерно та багато інших.

Український лінгвіст з Москви В. Ілліч-Світич (1964) відзначав, що певну частку своєї аграрної, тваринницької та побутової лексики індоєвропейці запозичили з таких близькосхідних мов, як шумерська, прасемітська, еламська. Як приклад запозичень з прасемітської дослідник наводить слова: tauro — бик, gait — коза, agno — ягня, bar — зерно, deho — хліб, kern — жорно, secur — сокира, nahu — корабель, haster — зірка, septm — сім та ін. З мови шумерів індоєвропейці запозичили корені: kou — корова, geud — руда, auesk — золото, duer — двері, hkor — гори та інш.

Отже, простежений археологами та антропологами генетичний, культурний, антропологічний зв'язок балканського неоліту, а через нього і трипільської культури, з південноанатолійським центром становлення землеробства і тваринництва підтверджується новітніми лінгвістичними дослідженнями. Численні хатто-хуритські лінгвістичні запозичення в мовах індоєвропейців, які отримали навички землеробства та скотарства разом з відповідною термінологією від балкано-дунайських неолітиків, в т.ч. трипільців, дають підстави припускати, що останні в етно-мовному відношенні були споріднені з хатто-хуритами Малої Азії VII—IV тис. до н.е. та іншими народами Близького Сходу.

Українська мова та культура принципово різняться від культури та мови стародавніх народів Близького Сходу, а значить, і їхніх родичів трипільців. Очевидно, певні елементи культури трипільців стали складовою частиною традиційної української культури. Однак прямими пращурами українців трипільська людність ніяк не могла бути.

ВИШИВКА В КОНТЕКСТІ ТРАДИЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНЦІВ

Ю. Іванова (кафедра культурології та археології)

Вишивка є одним з найдавніших видів народного декоративного мистецтва на Україні. За даними археології, вишитий одяг (і не лише одяг, а традиція прикрашати вишивкою різні вжиткові речі) існує вже не одну тисячу років. За цей період змінилися традиції орнаменталістики, малюнки орнаменту, ставлення до вишивки, але сама вишивка залишається незмінно популярною.

Традиції вишивання, зокрема, на одязі, характерні для всього